LEGEZA DÉNES*

Hagyomány és újratervezés: a magyar szerzői jogi kodifikáció történeti mintázatai

1. Bevezetés

A szerzői jog a modern jogrendszerek egyik legösszetettebb és legdinamikusabban fejlődő területe, amely egyszerre reflektál kulturális, gazdasági, technológiai és ideológiai változásokra. Magyarországon a szerzői jogi szabályozás nem csupán a jogrendszer egy technikai részterületeként alakult ki, hanem mindig is összefonódott a nemzeti kulturális önértelmezés és a nemzetközi integráció kérdéseivel. E tanulmány célja, hogy történeti szempontból vizsgálja meg a magyar szerzői jogi kodifikáció négy meghatározó korszakát – az 1884 előtti, az 1884 és 1945, az 1945 és 1969 és az 1970 és 1999 közötti időszakot – és e folyamatokat mintázatokba rendezve értelmezze.

A vizsgálat középpontjában nem a puszta jogtörténeti kronológia áll, hanem az a kérdés, hogy miként kapcsolódik össze a történeti hagyomány és az újratervezés igénye a szerzői jog területén. Hogyan születhet meg egy új törvény a régi mintázatok árnyékában? Milyen tényezők – ideológiai, intézményi, technikai vagy politikai – befolyásolják a kodifikáció időzítését és szerkezetét? Milyen tanulságokat hordoznak ezek a múltbeli példák egy jövőbeli, reform számára – ha az egyáltalán indokolt.

A tanulmány alapvetően kvalitatív módszertant követ, azaz történeti források, korabeli jogszabályok, jogesetek és szakirodalmi reflexiók feldolgozására épít. Az elemzés során külön figyelmet kapnak az egyes kodifikációs időszakok aktív szereplői. A cél nem csupán a jogfejlődés bemutatása, hanem annak érzékeltetése is, hogy a

---

* Munkatárs, Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, egyetemi kutató, SZTE Állam- és Jogtudományi Kar, Magyar Jogtörténeti Tanszék. A tanulmány a K 138618 számú projekt az Innovációs és Technológiai Minisztérium Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból nyújtott támogatásával, a K 21 pályázati program finanszírozásában valósult meg (a projekt címe: A magánjog fejlődése a két világháború között).

szerzői jogi gondolkodás milyen eszmei és gyakorlati dilemmák között formálódott Magyarországon.

A terjedelmi korlátok miatt jelen tanulmány nem vállalkozhat a történelmi fejlődés kimerítő bemutatására, hiszen azt a jogtudomány jórészt feldolgozta,[1] meghagyva a lehetőséget, hogy ebben az írásban csupán pillanatképekre és mintázatokra összpontosíthassunk.

A 'Hagyomány és újratervezés' kettőssége nem csupán fogalmi keretként szolgál, hanem a szerzői jogi kodifikációk belső logikáját is tükrözi: a múlt mintáiból való merítés és a jelen kihívásaira adott válaszkeresés állandó párbeszédben áll egymással. E dialógus vizsgálatán keresztül e tanulmány hozzájárulhat ahhoz, hogy jobban megértsük a kodifikációt mint gondolkodási és alkotói formát, és támpontokat nyújtson a jövő törvényalkotói számára.[2]

2. Az első kodifikáció hosszan érlelt útja: az 1884. évi Szjt. megszületése

Bár az első szerzői jogi törvény valóban csak 1884. július 1-jén lépett hatályba, helytelen lenne azt feltételezni, hogy előtte Magyarországon nem volt az íróknak vagy a kiadóknak valamiféle jogi védelme, akár szokásjogi,[3] rendeleti vagy oktrojált törvényi módon. Ahhoz, hogy a szakmai közönség vagy a közigazgatás elmozduljon az írók és – fontos hangsúlyozni: eleinte jellemzően – a kiadók érdekvédelme felé, szükséges

---

1 A szerzői jog általános történetéről lásd Kelemen Mór: Adatok az írói tulajdonjog hazai történelméhez. *Budapesti Szemle* 1869/XIV., 305–317.; Arany László: Az írói és művészi tulajdonjogról. *Budapesti Szemle* 1876/XX., 225–257.; Kováts Gyula: *Az írói és művészi tulajdonjog.* Budapest, Wickens F. C. és fia Könyvnyomdája, 1879; Mezei Péter: A szerzői jog története a törvényi szabályozásig (1884:XVI. tc.). *Jogelméleti Szemle* 2004/3.; Petkó Mihály: A szerzői jogi szabályozás története. *Collega* 2002/5., 23–27.; Péter Mezei: The Development of Hungarian Copyright Law until the Creation of the First Copyright Act (1793–1884). In: Mira T. Sundara Rajan (Ed.): *The Cambridge Handbook of Intellectual Property in Central and Eastern Europe.* Cambridge, Cambridge University Press, 2019, 37–50.; Benárd Aurél – Timár István (szerk.): *A szerzői jog kézikönyve.* Budapest, KJK, 1973; Kenedi Géza: *A magyar szerzői jog.* Budapest, Athenaeum, 1908; Petrik Ferenc (szerk.): *A szerzői jog.* Budapest, KJK, 1990.

2 Lásd az Szjt. 20. évfordulójára készített hasonló jellegű visszatekintést: Gyertyánfy Péter: Szerzői jogi törvényünk 20. évfordulójára. *Jogtudományi Közlöny* 2019/11., 459–464.

3 Homoki-Nagy Mária: A szokásjog hatása a magyar magánjog fejlődésére. In: Nagy Janka Teodóra (szerk.): *Szokásjog és jogszokás I.* Szekszárd, PTE, 2016, 165–175., 167.

volt egy, a jó erkölcsöt sértő magatartásra. Így bocsátotta ki a Helytartótanács Takács Ádám református lelkész panaszára 1793. november 22-én azt a körlevelet, amely átvette az 1775. és az 1781. évi osztrák rendeleteket. Ezek szellemében Magyarországon is tilos lett a könyvek utánnyomása, de lehetővé tette a már elfogyott, vagy az iskolai könyvek új kiadását a szerző írásos engedélye alapján, továbbá a külföldön megjelent művek utánnyomását. Takács arra hivatkozott, hogy míg ők megfeleltek a cenzúra valamennyi feltételének és költséggel is járt számukra a végleges kézirat előállítása, a bitorló minden engedély nélkül hasznosította újra a kiadványukat.[4]

Ezt követően az első 'írójogi' tulajdon elismerése felé történő lépések az 1830-as években történtek. Erre az időszakra esett ugyanis a magyar kultúra felébredése. A polgárok magyar nyelvű szellemi táplálékra éheztek – a megoldás az volt, hogy ha nincs elegendő minőségi irodalom, akkor jutalmazással serkenthető újak létrehozása. Így 1817-től kezdődően fontos szerepe lett a különböző díjkitűzéseknek.[5] A díjaknak ebben a korban jellemzően két nagy csoportja létezett. Az egyikbe a jutalomdíjak tartoztak, amelyekre már megjelent művekkel lehetett pályázni, a másikba pedig a pályakérdések, ahol egy aktuális problémára várták a pályázóktól a választ. Ugyanide sorolhatók a színházi drámajutalmak, amelyekkel drámai művek létrehozását kívánták ösztönözni.

Az 1830-as évek végén és 1840-es évek elején megjelenő írások szükségszerű reakciók voltak a létrejött-létrejövő művek felhasználásával és a szerzők díjazásával összefüggésben. Toldy Ferenc írásai az írói tulajdon védelmében[6] több díjazott mű jogosulatlan utánnyomásának hatására íródtak.[7] Az Akadémia a beérkező kéziratok felhasználásának és tulajdonjogának szabályozását kívánta elérni,[8] míg Bajza József és Vörösmarty Mihály a Nemzeti Színház drámajutalom-pályázatai miatt ragadtak tollat.

---

4 Legeza Dénes: *A kiadói szerződés története.* Szeged, Iurisperitus, 2018., 25–26., https://acta.bibl.u-szeged.hu/68967/.

5 Fekete Gézáné: *Az Akadémia 1831–1858 között alapított jutalomtételei és előzményei*. Budapest, MTA Könyvtár, 1988, 13.

6 Toldy Ferenc: Néhány szó az írói tulajdonról. *Athenaeum* 1838/45., 705–717.

7 Uo. 717.; Toldy Ferenc: *Az írói tulajdon philosophiai, jogi és literaturai szempontból, az azt tárgyazó külföldi törvények és vélemény egy magyar irójogi* törvényről. Különlenyomat a Budapesti Szemle első számából. Pest, Heckenast Gusztáv, 1840 (Első megjelenés: *Budapesti Szemle* 1840/01., 157–237.), 26., 18. § lábjegyzet.

8 Brisits Frigyes: Vörösmarty Mihály és az Akadémia. *Irodalomtörténeti Közlemények* 1936/3., 265.; Viszota Gyula: Vörösmarty véleménye az írói tulajdonjogról és a titkos szavazásról. *Akadémiai Értesítő* 1912, 400.

Ugyanis a XIX. század első felében a színpadi művek nyilvános előadása egyáltalán nem volt szabályozva. Így a szerző tárgyalási helyzetét a kézirat tulajdonjoga alapozhatta meg, a díjazás (*tantième*) mértéke pedig sokszor a színház igazgatóságának döntésétől függött.[9] Az Akadémia és a Nemzeti Színház érdekkörébe eső felhasználásokat a XIX. század végéig szokásjogi és belső szabályzatok révén rendezték, a díjkitűzést pedig először az 1959. évi Ptk. szabályozta, ezért a továbbiakban csak a szerzői jogi kodifikációjára összpontosítunk.[10]

Toldy 1840-es tanulmányában[11] az akkor frissen elfogadott és több állam szerzői jogi kodifikációját meghatározó 1837. június 11-i porosz törvény írói tulajdonra vonatkozó részét közölte. E törvény – „mint a melly határozottság, világosság, teljesség és méltányosság tekintetében fennálló írótulajdonjogi törvények közt közönségesen első helyre tétetik"[12] – lényegében határozta meg a hazai törvényjavaslatok, majd az 1884. évi és 1921. évi törvények szerkezetét és tartalmát. A sikert azonban a pozsonyi országgyűlés jelentette, amikor a Kisfaludy-Társaság 1844-ben elküldte a törvényalkotóknak az első 'írójogi' törvényjavaslatát,[13] amelyet Szemere Bertalan véglegesített és mindkét tábla 1844 novemberében elfogadott, de a királyi szentesítés elmaradt. Pedig az 1844. évi javaslatok tartalmazták mindazt, amit a korszak szerzői jogi felfogása kiforrott formában már megfogalmazott. A Kisfaludy-Társaság által összegyűjtött alapokon nyugvó, Szemere által továbbérlelt javaslat sok területen megelőzte korát. A teljesség igénye nélkül említem meg, hogy például az idézet mértékének meghatározása, a kereskedelmi forgalomból kikerült művek közkincsbe kerülése és felhasználása, az 50 éves védelmi idő, vagy valamely mű címének átvétele a jövőre nézve is meghatározó lett.

Sajátos időszak kezdődött azáltal, hogy az osztrák örökös tartományokban elfogadták az 1846. október 19-én kelt pátenst az irodalmi és művészeti tulajdonok

---

9 Bajza József: Jelentés a' Pesti magyar színház' igazgatóságától. *Tudományos Gyűjtemény* 1837/12., 105.; Bajza József: *Szózat a' pesti Magyar Színház' ügyében.* Buda, Magyar Királyi Egyetemi Nyomda, 1839, 71.; Vörösmarty Mihály: A' színházi drámajutalomról (Vége). *Athenaeum* 1842 (II. félév 2. szám), 11.

10 A díjkitűzésről lásd Dénes Legeza: Copyright Aspects of Promise of Reward in Hungary. *Journal on European History of Law* 2023/1., 178–188.

11 Toldy (7. lj.).

12 Uo. 48–49. 25. §.

13 Egy írójogi törvény iránti indítvány. *A Kisfaludy-Társaság évlapjai 1844–5.,* Pest, Eggenberger J. és fiai, 1845, 55.

védelméről. Ugyan a Helytartótanács 1847-ben kísérletet tett egy új magyar tervezet kidolgozására, de a történelmi események következtében végül Magyarországon 1853. május 1-től 1861-ig, Erdélyben pedig 1853. szeptember 1-től 1884. július 1-jéig az osztrák szerzői jogi törvény volt hatályban.[14]

A következő izgalmas időszak az 1860 és 1867 közötti, amikor Magyarországon megszűnt az osztrák szerzői jogi törvény hatálya, és helyette a Kúria 1861. július 23-án elfogadott egyik Ideiglenes Törvénykezési Szabálya védte 23 éven keresztül a szellemi alkotásokat: „[a]z ész szüleményei is oly tulajdont képeznek, mely a törvény oltalma alatt áll."[15] Több per is ismert ebből az időből, amely illusztrálja e rendelkezés érvényre jutását.

Ezzel párhuzamosan a kodifikációs munka nem állt le, így egy 1861. július 7-i országgyűlési javaslat az ország szellemi és erkölcsi erejének emelését illetően határozatban mondta ki, hogy a képviselőház „törvényhozási intézkedés szükségét látja az írói tulajdon és találmányok védelmére."[16] Az 1865-ben indult *Jogtudományi Hetilap* (1866-tól *Jogtudományi Közlöny*) első lapszáma ugyanígy hangsúlyozta a szerzői jog fontosságát és a szerzői jogi kodifikációhoz szolgált forrásokat az 1866. évi német törvényjavaslat, majd a Szemere-féle törvényjavaslat közlésével, később az 1865. évi olasz törvény ismertetésével.[17] A kodifikációs aktivitást mutatja, hogy ebben az időszakban három, egymástól független javaslat is készült. Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat[18] és a Kisfaludy-Társaság[19] javaslatai a szerzői jogról,

---

14 Gedeon Magdolna: Az osztrák polgári törvénykönyv bevezetése Magyarországon. *Klió* 2011/4., 78–83., 80.

15 „Az ész szüleményei is oly tulajdont képeznek, mely a törvény oltalma alatt áll." ITSZ I. 23. §; Homoki-Nagy Mária: Az ész szüleményeinek védelme a magyar jogtörténetben: Szerzői és szabadalmi jog, elsőség és etika a tudományban. In: Újszászi Ilona (szerk.): *Szent-Györgyi Albert szellemi öröksége.* Szeged, Szegedi Egyetemi Kiadó, 2014, 72–88.

16 *Az 1861. évi magyar országgyűlés Képviselőházának irományai I.* Pest, Osterlamm Károly, 1861, 156.

17 Löw Tóbiás: A szerzői jog törvényhozásának jelenlegi állapota. *Jogtudományi Közlöny* 1866/1., 5–10., 1866/6., 88–90., 1866/8., 116–120.; Bozóky Alajos: Az 1865. évi június 25-én kelt olasz törvény a szerzői jogról. *Jogtudományi Közlöny* 1868/5., 38–39.

18 Arany (1. lj.) 230.

19 *Törvényjavaslat a polgári törvénykezési rendtartás tárgyában és az irodalmi s művészeti jogok biztosításáról.* Pest, Pfeifer Ferdinánd, 1867. E törvényjavaslathoz kapcsolódó előtanulmány a Kelemen (1. lj.).

Maszák Hugó törvényjavaslata pedig a művészeti tulajdonról.[20] 1874-ben a Magyar Írók és Művészek Társasága készített tervezetet az 1870. évi német törvény erőteljes felhasználásával.[21] Mivel azonban ezek a lépések időben egybeestek a Kereskedelmi törvény előkészítésével, majd 1875. évi elfogadásával, amely saját alcímben rendelkezett a kiadói ügyletről, a tervezetek lekerültek a napirendről.[22] Érdekes, hogy mind a Kereskedelmi törvényjavaslat kiadói ügyletekre vonatkozó részletes indokolása,[23] mind a kortársak magától értetődőnek tartották a szerzői jog létét, és ezt a felfogást erősítette egy 1882. évi Királyi Kúriai ítélet is, amely szerint „[a Kereskedelmi] törvénycikkben a szellemi tulajdon megóva van."[24]

Az első szerzői jogi törvényünk 'előszobájának' az Arany-féle javaslatok (1876, 1878) tekinthetők,[25] míg végül az ezekre épülő törvényjavaslatot Pauler Tivadar igazságügyminiszter 1882. november 20-án nyújtotta be a Képviselőházhoz.[26] A végső szöveget a képviselőház 1884. március 12-én,[27] a főrendiház változatlan formában pedig március 24-én fogadta el.[28] Az uralkodó végül 1884. április 26-án szentesítette a törvényt és május 4-én került sor a kihirdetésére,[29] amely 1884. évi XVI. törvénycikként 1884. július 1-jén lépett hatályba.

---

20 Maszák Hugó: A művészi tulajdon s a kapcsolatban álló művészeti jogok biztosítása I–IV. *Magyarország* 1867., 229. sz. november 27., 1.; 230. sz. november 28., 2.; 231. sz. november 29., 2.; 232. sz. november 30., 2–3.

21 Arany (1. lj.) 229.; Kenedi (1. lj.) 13.

22 Arany (1. lj.) 230.

23 Apáthy István: *A magyar kereskedelmi törvénykönyv tervezete indokolással.* Budapest, Franklin, 1873, 578–579.

24 Az írói tulajdonjog kérdése a Curia előtt. *Corvina* 1882, 16. szám, 64.

25 Arany László: Törvényjavaslat az írói és művészi tulajdonjogról. In: *A Kisfaludy-Társaság évlapjai. Új folyam XIII.* Budapest, Athenaeum, 1878, 59–101. 67. 31. §.

26 *Az 1881. évi szeptember hó 24-ére hirdetett országgyűlés Képviselőházának irományai XII. kötet.* Budapest, Pesti Könyvnyomda Rt., 1884, 210–233. 385. számú iromány.

27 P. Szathmáry Károly (szerk.): *Az 1881. évi szeptember hó 24-ére hirdetett országgyűlés Képviselőházának naplója XV.* Budapest, Pesti Könyvnyomda, 1884, 346.

28 Maszák Hugó (szerk.): *Az 1881. évi szeptember 24-ére hirdetett országgyűlés Főrendi Házának naplója II. kötet.* Budapest, Pesti Könyvnyomda Rt., 1884, 233.

29 *Az 1881. évi szeptember 24-ére hirdetett országgyűlés Főrendi Házának irományai.* Budapest, Pesti Könyvnyomda Rt., 1884, 82–96.

3. Az 1884. évi törvény reformját sürgető lépések: az 1921. évi törvény elfogadása

Az 1884. évi Szjt. hatálybalépését követően az írók és művészek már vagyoni jogaik teljességét élvezhették és felállhatott Szerzői Jogi Szakértő Bizottság, az a testület, amely a törvény érvényre juttatásában – ha csupán átvitt értelemben is – nélkülözhetetlen szerepet játszik azóta is. A bizottság 1884. július 4-én alakult meg Jókai Mór elnökletével, alelnöke Arany László lett.[30]

A túl hosszan érlelt 1884. évi Szjt. anakronizmusa azonban hamar felszínre került. A Magyar Jogászegylet 1906-ban vitát tartott a szerzői jogról. Az ekkor felszólaló Kenedi Géza tarthatatlannak nevezte az 1884. évi Szjt. főbb rendelkezéseit. Előadásában többek között kifejtette, hogy „ostoba helyzetben vagyunk, ha egy olyan külföldi törvényt és akkor veszünk át, amikor ott, ahonnan átvesszük, nemcsak alkonyodik, hanem be is sötétedik."[31] A német kodifikáció folyamatos szemmel kísérését fontosnak tartotta, de megjegyezte, hogy 1884-ben, a berni értekezlettel egy időben elfogadott magyar törvény alapjául szolgáló 1870. évi német törvény rég meghaladottá vált. A magyar törvény fogyatékosságai között említette a 'mozgófényképészeti' művek szabályozatlanságát, a fogalmak pontatlanságát, a fordítás jogának rendezetlenségét, az elhúzódó pereket és szakszerűtlen ítéleteket, amelyek sokszor az értelmetlen és ellentmondásos rendelkezéseken alapulnak. Talán Fényes Samu felszólalása világítja meg leginkább, hogy a gyakorló jogászok milyennek látták elfogadása után két évtizeddel az első Szjt.-t: „[d]e mi, a kik azt mondjuk, hogy nem értjük, még mindig többet értünk belőle, mint azok, a kik azt mondják, hogy értik, mert aki azt mondja, hogy érti, az egyáltalán nem érti."[32] Több felszólaló sürgette a Berni Egyezményhez történő csatlakozást, ugyanis álláspontjuk szerint a csatlakozás korábban csakis az osztrák–német szemben álló kulturális érdekek miatt hiúsult meg.[33]

---

30 A Szakértő Bizottság történetéről bővebben Legeza Dénes: A magyar szerzői jogi szakértői tevékenység történetének vázlata 1952-ig. In: Legeza Dénes (szerk.): *A szerzői jog gyakorlati kérdései. Válogatás a Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményeiből (2010–2013) fennállásának 130. évfordulója alkalmából.* Budapest, SZTNH, 2014, 12–54.

31 Dr. Kenedi Géza felszólalása. Szladits Károly: *A szerzői jogról szóló törvény reformja.* Budapest, Magyar Jogászegylet, 1906, 141.

32 Dr. Fényes Samu felszólalása. Uo. 190.

33 Dr. Kenedi Géza felszólalása. Uo. 152–153.

Az első kifejezett csatlakozási nyilatkozatot először 1913-ban tette Jankovich Béla vallás- és közoktatásügyi miniszter a Kiadók Nemzetközi Kongresszusán,[34] ezt azonban az első világháború meghiúsította, bár az akkori szándékok szerint az eredeti 1886-os berni szöveget ültettük volna át és nem az időközben Párizsban, később Berlinben revideált szövegeket.[35]

Az új Szjt., és a Berni Egyezményt implementáló törvénytervezet 1918 júliusára készült el. Az új normáknak megfelelő törvényjavaslat eltörölte a védelem alakisághoz (beiktatás) kötöttségét, kiterjesztette a védelmet a némajátékra, a koreográfiai művekre, az építészeti és az iparművészeti, valamint a mozgófényképészeti alkotásokra. A tervezetek biztosították volna a szerző számára a mű címének védelmét is, valamint a személyhez fűződő jogok közül a nyilvánosságra hozatal azon részjogosítványát, hogy a szerző jogosult a mű nyilvánosságra hozatala előtt a mű lényeges tartalmát közzétenni.[36]

A Szakértő Bizottság 1919. október 7-én tartott teljes ülést az Akadémián az igazságügy-minisztertől megkapott törvénytervezetről – amely már fenntartások nélkül kívánta elfogadni a Berni Egyezményt a párizsi és a berlini módosításokkal együtt.[37] Igaz ugyan, hogy a Berni Egyezményhez történő csatlakozást a trianoni békeszerződés előírta,[38] de az előzmények ismeretében látható, hogy a csatlakozás mögött szakmai konszenzus volt, és a tervezetekkel már a fegyverszünet megkötése előtt elkészültünk.

---

34 Bővebben lásd: Kiss Zoltán – Munkácsi Péter: Magyarország 1922-es csatlakozása a Berni Egyezményhez. In: Pogácsás Anett (szerk.): *Quaerendo et Creando: Ünnepi kötet [Liber Amicorum] Tattay Levente 70. születésnapja alkalmából*. Budapest, Szent István Társulat, 2014, 285–308.

35 Marton Sándor: A fordítás joga a szerzői jogi novellatervezetben. *Jogtudományi Közlöny* 1914/7., 58.

36 Szalai Emil: Szerzői jogunk reformja. *Jogállam: jog- és államtudományi szemle* 1918., 496.

37 Rákosi Jenő: A Szerzői Jogi Szakértő Bizottság jelentése. In: Heinrich Gusztáv (szerk.): *Akadémiai Értesítő.* Budapest, MTA, 1919, 229–235.

38 1921. évi XXXIII. törvénycikk 222. cikk: „Magyarország kötelezi magát, hogy a megszabott alakszerűségek mellett, s a jelen Szerződés életbelépésétől számított tizenkét hónap eltelte előtt csatlakozni fog az irodalmi és művészeti művek védelme tárgyában Bernben 1886. évi szeptember hó 9-én kötött, Berlinben 1908. évi november hó 13-án módosított és a Bernben 1914. évi március hó 20-án aláírt pótjegyzőkönyvvel kiegészített nemzetközi egyezményhez." Továbbá 1922. évi XIII. tc. Magyarország belépéséről az irodalmi és művészeti művek védelmére alakult berni nemzetközi Unióba. Lásd még Munkácsi Péter: Osztrák–Magyar Monarchia, Ausztria, Magyarország: csatlakozás a Berni Egyezményhez? In: Pogácsás Anett (szerk.): *Szellemi alkotások az ember szolgálatában.* Budapest, Pázmány Press, 2022, 169–181.

Az 1921. évi törvény azonban csak egy kisebb módosítása volt az 1884. évinek, az sem szerkezetében, sem nyelvezetében nem különbözött elődjétől. Így mindazok a problémák tovább éltek, amelyekre már 1906-ban panaszkodtak.

Ekkoriban nem volt szokás a törvények gyakori módosítása, még akkor sem, ha időközben a technikai fejlődés következtében új műtípusok vagy új vagyoni jogok jöttek létre. 1927-től kezdődően Balás P. Elemér több írást szentelt a külföldi államok szerzői jogászait foglalkoztató aktuális kérdéseknek, mint például a követő jog, a védelmi idő egységesítése, az előadóművészek védelme, vagy éppen a rádiós sugárzás.[39] Mindez előkészületként és figyelemfelhívásul szolgálhatott a BUE 1928-as római felülvizsgálatához, amelynek eredményeként – többek között – elismerték a szerző személyhez fűződő jogait, így a névfeltüntetés, a nyilvánosságra hozatal és a jogosulatlan megváltoztatás elleni fellépés jogát, továbbá nevesítették a rádiósugárzást mint felhasználási módot.[40] Mint részes tagállam, Magyarország a Berni Egyezmény római szövegét az 1931. évi XXIV. törvénycikkel ültette át.

Mindezek a változások érintetlenül hagyták az 1921. évi Szjt.-t, de a bírói gyakorlat átültette a mindennapokba. A bíróságok és elsősorban a Magyar Királyi Kúria[41] a taxatív törvényi felsorolásokat és a rugalmatlan szabályokat bírói jogértelmezés és törvénypótlás útján tágították. Ennek köszönhetően új műtípusokat vontak be a szerzői jog védelme alá, vagy az új felhasználási módok (telefonhírmondó, gramofon, rádió) elismerése révén gazdagították a szerzők vagyoni jogait. A Királyi Kúria a döntéseivel a szerzői jog részévé tette az általános magánjogot – hiszen a Polgári törvénykönyv csak 1960-ban lépett hatályba –, a Kereskedelmi törvénykönyv kötelmi szabályait és a kiadói-színházi szokásjogot is. Több jogegységi döntés illusztrálja, hogy a Kúria az 1920-as és az 1930-as években miként építette ki a személyhez fűződő jogok védelmét és határait. Fontos kiemelni, hogy a Királyi Kúria elé került esetek többségében a tanács előadója Alföldy Dezső volt, aki e jogfejlesztő tevékenység kulcsszereplőjeként jelentősen

39 Balás P. Elemér: *Szerzői jogi reformtörekvések.* Budapest, Csáthy Ferenc Egyetemi Könyvkereskedés és Irodalmi Vállalat Rt., 1927.

40 Alkér Kálmán: A római szerzői jogi értekezlet eredményei. *Jogállam: jog- és államtudományi szemle,* 1928., 343–353.

41 Varga Norbert: A Kúria döntvényalkotási joga 1912 és 1930 között. In: Schweitzer Gábor – Szabó István (szerk.): *A közjogi provizórium (1920–1944) időszakának alkotmányos berendezkedése.* Budapest, Pázmány Press, 2016, 171–190.

hozzájárult a magyar szerzői jogtudomány fejlődéséhez az 1945 előtti időszakban.[42] Talán Arany László éppen Alföldyre gondolt, amikor 1876-os törvényjavaslatának indokolásában úgy fogalmazott, hogy „az általános elvekben szóló törvény áldásos lehet, ha jó bíró ítél vele."[43]

De kanyarodjunk most vissza az 1884/1921. évi Szjt.-k kritikájához, hiszen a bírói aktivitást is éppen az elégtelen szabályozás szülte. A kortársak kritikája szerint a törvényben szereplő egyik zavaró archaizmus volt a szerzői jogsértésre alkalmazott bitorlás kifejezés. Egy vesztes pernek köszönhetően e kifejezés alaposan felbőszítette Révai Mór János kiadót. Annak ellenére, hogy a Révai Testvérek megszerezték egy a mű kiadói jogait, végül adminisztrációs okok miatt vétettek a szerzővel szemben, és a bíróság a kiadó hátrányára állapította meg a bitorlás tényét. Révai szerint

> „[e]nnek az egy szónak a beiktatása a magyar törvénybe okozza azt, hogy ha valaki egyhuzamban elolvassa a német Urheberrecht-törvényt, az olyan benyomást tesz, mintha az evangéliumot olvasná. Egy szelíd, szép, paragrafusokba foglalt áttekintése a szerző és kiadó közötti viszonynak. Ha valaki a magyar törvényt együltében elolvassa, úgy érzi, mintha a hetedíziglen büntető Isten szabna törvényt egymást halálra üldöző ellenségek között."[44]

Mindezekkel csupán azt kívántam szemléltetni, hogy igencsak időszerűvé vált a szerzői jogi törvény teljesen új alapokra helyezése. Az Igazságügyi Minisztérium keretein belül Balás P. Elemér 1934-ben készítette el törvényjavaslatát,[45] amely már egy teljesen új szemléletet és szerkezetet mutatott. A minisztérium végül a II. világháború végéig nem foglalkozott szerzői jogi kodifikációs kérdésekkel.

4. A szocialista reform: kodifikációs törekvések 1945 és 1969 között

1945 után a Vallás- és Közoktatási Minisztérium szorgalmazta a szerzői jog újraszabályozását. A feladat koordinálásával a Szerzői Jogi Szakértői Bizottságot bízták

---

42 Alföldy Dezső: *A magyar szerzői jog – különös tekintettel a M. Kir. Kuria gyakorlatára.* Budapest, Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, 1936.

43 Arany (1. lj.) 225–257.

44 Révay Mór János: *Jogeset a szerzői jog köréből.* Budapest, Révai Testvérek, 1924. 19–20.

45 Bővebben lásd: Ruszthi Hunor: Dr. Balás P. Elemér szerzői jogi törvényjavaslata. *Jogtörténeti Szemle* 2005/1., 41–44.

meg, amelynek jegyzője, Kerekesházy József tartotta a kapcsolatot az érintettekkel.[46] Az egyedüli kiindulási pont Balás P. Elemér törvényjavaslata lehetett.[47] A kodifikációs munka újraindítása érdekében a Magyar Jogászegylet Balás javaslatát indokolással együtt 1947-ben kiadta. Balás szerint „ma, amikor ennek ideje elérkezett, úgy látom, hogy munkálatom aktuális és eredeti alakjában alkalmas arra, hogy motora legyen a jogászi közvélemény kialakításának a szerzői jog újjáalakítását illetően."[48]

A Bizottság más minisztériumokkal és közel egy tucat érdekképviseleti szervezettel egyeztetve törekedett az 1921. évi Szjt. módosítására. A minisztérium ankétsorozattal igyekezett szélesebb támogatást szerezni a Balás-féle javaslatnak, de végül az érintettek úgy döntöttek, hogy az Szjt. kisebb módosítása is elegendő. Több szervezet, sőt a bizottság nevében maga Kerekesházy is előállt módosítási javaslatokkal.[49] A kodifikációs törekvéseket a Népművelődési Minisztérium elviekben továbbra is támogatta,[50] a tárcaközi egyeztetések során pedig arról is született megállapodás, hogy az új szerzői jogi törvény terjedelme 120 paragrafus legyen, amelyhez további 40 oldalnyi általános és részletes indokolás elkészítése szükséges. Az egyeztetéseken megállapodtak abban, hogy a javaslat megírására egy kodifikációs bizottságot hoznak létre, amelynek vezetője Kovács István, a Magyar Jogászegylet és a Szabadságharcos Egylet főtitkára, tagjai Nizsalovszky Endre, Beck Salamon és Alföldy Dezső lettek volna.[51] A megbízáshoz szükséges anyagi forrásokat azonban rendre nem sikerült előteremteni.

Lassan Kerekesházy Józsefnek is be kellett látnia, hogy a politikai légkör annyira megváltozott, hogy szerzői jogi kodifikációról már nem, legfeljebb (szakmai) túlélésről lehetett gondolkozni. 1950 szeptemberében már odáig fajultak a dolgok, hogy a Népművelődési Minisztérium elnöksége feltette a kérdést: „milyen következményekkel járna, ha Magyarország felmondaná nemzetközi megállapodásait, melyek a szerzői jog területén fennállnak?"[52] Ez szerencsére elmaradt.

---

46 Kerekesházy József (1912–2003) író, történész, jogász, 1945 után népfőügyész, majd a Szerzői Jogi Szakértő Bizottság jegyzője (mai elnevezéssel titkára) volt.

47 MNL OL XIX-I-42 370/1946. 1946. évi tevékenységi kimutatás.

48 Balás P. Elemér: *Törvényjavaslat a szerzői jogról.* Budapest, Magyar Jogászegylet, 1947, 3.

49 MNL OL XIX-I-42 Kerekesházy József 1949. október 14-i feljegyzése.

50 MNL OL XIX-I-42 válasz a 2973/1950. levélre.

51 MNL OL XIX-I-42 3004/1950.

52 MNL OL XIX-I-42 3067/1950.

A holtpontról mégis elmozdulni látszottak a dolgok, hiszen a kulturális szektor 1948-ban végbement teljes államosítását követően az Igazságügyi Minisztérium 1950-ben megkezdte a gazdasági tárgyú törvények felülvizsgálatát,[53] 1951-ben megszületett az írói művek kiadásának szabályozásáról szóló 98/1951. (IV. 21.) minisztertanácsi rendelet, 1953-ban államosították az 1907 óta működő Magyar Szövegírók, Zeneszerzők és Zeneműkiadók Szövetkezetét (az Artisjus elődjét), és feladatait a Szerzői Jogvédő Hivatal vette át.

Annak ellenére, hogy a kormányzaton belül erős szándék volt a 'burzsoá' szerzői jog felváltására és egy, a szerző érdekeit figyelembe vevő, a kizsákmányolását tiltó szovjet szerzői jogi törvény elfogadására, az 1950-es évek közepén, csakúgy, mint korábbi időszakokban, a törvényelőkészítők munkáját a nagy kódexek, mint például a Polgári Törvénykönyv megalkotása kötötte le, amelyet 1959-ben fogadtak el, és 1960. május 1-jén lépett hatályba.

A következő lépés 1961-ben volt, amikor az igazságügyi miniszter az Országos Bírói Értekezleten bejelentette,[54] hogy a társadalmi viszonyoknak és kultúrpolitikai célkitűzéseknek megfelelő új szerzői jogi törvény készül, amelynek elkészítésére a kormány 1962 márciusig biztosított időt.[55] A nem szűnő szakmai aktivitásra példa, hogy 1962-ben a Magyar Jogász Szövetség vitaülést rendezett polgári és munkajogi szakemberek részvételével, ahol a munkaviszonyban létrehozott művek témáját járták körül.[56] Azonban az új gazdasági mechanizmus bevezetése körüli viták, valamint amiatt, hogy a szerzői jogi törvénnyel egyidőben a szabadalmi törvény és a védjegytörvény reformja is folyamatban volt, a modern, szocialista elveket követő szerzői jogi törvény elfogadása egészen 1969-ig csúszott, és az végül 1970. január 1-jével lépett hatályba.

A korábbiakhoz hasonlóan érdemes röviden áttekinteni az 1969. évi Szjt. főbb erényeit és hátrányait, azaz azt, hogy miben lépett túl az XIX. századi mintákon alapuló elődjeihez képest. A törvény szerkezetét teljesen újragondolták, végre elhagyva az íróimű-központúságot. A korábbi törvények ugyanis először az írói művet

53 MNL OL XIX-I-42 3076/1950.

54 *Esti Hírlap* 1961. március 11., 3.

55 MNL-OL-XIX-A-83-b 3201-3250/19613249/1961. A szerzői jogdíjakkal és honoráriumokkal kapcsolatos egyes kérdések.

56 Legeza Dénes: Egy paragrafus margójára – adalékok a munkaviszonyban létrehozott művek szabályozásához. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle* 2014/2., 113.

szabályozták, az írók jogait, majd a többi műtípusnál folyamatosan visszautaltak rá.[57] Az új szerkezetben az általános részben szabályozták a jogokat, és a különös részben már csak az eltéréseket – ha voltak.

A második fontos újítás, hogy a törvény elhagyta a műtípusok és vagyoni jogok taxatív felsorolását és áttért a példálózó felsorolásra. Ez a külső szemlélő számára talán lényegtelennek tűnő módosítás kinyitja a törvény kapuit a technikai fejlődés előtt és csökkenti annak a jogérvényesítési csatározásnak a kockázatát, amelyen korábban a jogosultaknak valamennyi új műtípus (fénykép, film) és felhasználási mód (zeneművek nyilvános előadása, megfilmesítés, mechanikai többszörözés, rádiós majd televíziós sugárzás) megjelenésekor végig kellett menniük. A technikai innováció megjelenését követően ugyanis szerzői jogi védelem hiányában a gyártók és forgalmazók jellemzően engedély és díjfizetés nélkül használták fel a szerzői műveket, és a jogosultaknak gyakran évekig kellett pereskedniük, mire a legfőbb bírói fórum kimondta a műtípus vagy új vagyoni jog védelmét.

A jogszabályszövegek összehasonlításával látható, hogy a törvényjavaslatot készítők sokban támaszkodtak Balás P. Elemér tervezetére,[58] de figyelmen kívül hagyták a – már a kortársak szerint is olykor túlzó – fogalmi újításait vagy kazuisztikába hajló megoldásait. Az 1969. évi törvény – helyesen – nem törekedett minden élethelyzet és azok ellenkezőjének is a megjelenítésére a törvényszövegben.

Volt azonban a szabályozásnak egy igen komoly hátránya, amelyre már az országgyűlési vita során is több képviselő felhívta a figyelmet. A szerzői jogot ugyanis két jogszabályi szinten szabályozták: született egy törvény és egy miniszteri szintű végrehajtási rendelet. A korabeli tudósítások szerint

> „[a]z országgyűlési szakbizottságok előzetes vitáján ugyanis több képviselő kifogásolta a törvénytervezet egyes részeit, szóvá tette, hogy több kérdést egyáltalán nem érint a javaslat. A képviselők nem tartották teljesen megnyugtatónak, hogy fontos kérdéseket is csak a törvényhez — a parlament megkérdezése nélkül — kiadandó végrehajtási utasításban kíván rendezni

57 Példaként lásd az írói művek zeneművek kapcsolatát az 1921. évi Szjt.-ben: 46. § „Az 1. § második és harmadik bekezdésének, a 2–6. §-oknak és a 8. §-nak rendelkezéseit a zeneművekre is megfelelően alkalmazni kell."

58 Mezei Péter: Balás P. Elemér 1934/1947-es szerzői jogi reformkoncepciója – haladás és realitás. In: Koltay András (szerk.): *Balás P. Elemér emlékkönyv*. Budapest, Wolters Kluwer, 2018, 41–54., 54.

> a művelődésügyi miniszter, ezért úgy határoztak, hogy az országgyűlés kulturális, valamint jogi, igazgatási és igazságügyi bizottsága megtárgyalja majd a végrehajtási utasítást is."[59]

Így az 56 szakaszból álló törvényt 40 paragrafusnyi miniszteri rendeleti szintű jogszabály egészítette ki, bifurkálva az olyan alapvetéseket, mint például a védelem tárgya. Emellett a mindennapi életben bevezették azt a tipográfiai megoldást, hogy a jogszabálygyűjteményekben és kommentárokban a vastag betűs szöveg az 1969. évi Szjt.-t jelentette, a vékony betűs szöveg a 9/1969. (XII. 29.) MM rendelet (Vhr.), azaz a végrehajtási rendelet szövege volt.

> „Szjt. 1. § (1) Ez a törvény védi az irodalmi, tudományos és művészeti alkotásokat."

> „Vhr. 1. § (1) Az Szjt. védelme alá tartozó alkotások – függetlenül attól, hogy az Szjt. megnevezi-e – az irodalom, a tudomány és a művészet minden alkotása, így különösen: (...)"

Összességében elmondható, hogy az adott kulturális-politikai keretek között az 1969. évi Szjt. kielégítően szabályozta a szerzői és szomszédos jogi teljesítmények piacát. A törvény folyamatosan igazodott a nemzetközi trendekhez, így bevezetve a fizető köztulajdont, az üreshordozó- és reprográfiai díjakat, kiterjesztette a védelmet előbb a szoftverre, majd az előadóművészeken túl 1994-től valamennyi szomszédos jogi jogosultra. Ez utóbbi novelláris módosításnak volt köszönhető a védelmi idő 70 évre történő emelése is.

5. Egy modern szerzői jogi törvény megszületése

Habár kronológiailag elérkeztünk az 1999. évi Szjt. előszobájáig, mivel e kötethez több olyan szerző is hozzájárul, akik részt vettek a ma hatályos törvény kodifikációs munkájában, jelen tanulmány csak érintőlegesen tesz megállapításokat a törvény előkészítésének lépéseiről.

---

59 Holnap összeül az Országgyűlés. *Esti Hírlap* 1969. április 16., 1.

A szakirodalomból, illetve a szerzői jogi kodifikációs bizottságnak készített, gyakran szerkesztett változatban publikált tanulmányokból szerencsére megismerhető az a többéves szakmai-tudományos munka, amelyben a főbb elméleti kérdéseket, vitás pontokat kibontották, és megteremtették a szakmai konszenzust a hazai szerzői jog modernizációja mögött.[60] Ezt egyrészről szükségessé tette a közös jogkezelő szervezetek intézményrendszerének változása, hiszen a Szerzői Jogvédő Hivatal megszűnésével a jogkezelés – helyesen – visszakerült a jogosultak érdekkörébe.[61] Másrészt az Európai Unióhoz történő csatlakozás jogharmonizációja és a nemzetközi szerzői jogi fejlemények átültetése is számtalan módosítást tett indokolttá a hazai szerzői jogi szabályozásban.[62]

Először a 3433/1993. évi kormányhatározat írta elő a szellemi tulajdon védelmére irányuló szabályozás átfogó felülvizsgálatát, majd sorra jelentek meg a jogharmonizációt célzó határozatok. Ez a 3000-es kormányhatározat 1994 év végére irányozta elő a szerzői jogi előterjesztés elkészítését. Végül 1997 szeptemberében született meg az a részletes kormányhatározat, amely négy alapelvet és tizenkilenc szempontot rögzítve indította útjára a szerzői jogi kodifikációs bizottságot, azzal a feladattal, hogy 1998. április 30-ig készítse el az előterjesztést.[63]

A szakcikkekből,[64] visszaemlékezésekből, de magából az 1997-es határozatból is kitűnik, hogy eleinte kérdéses volt, hogy szükséges-e teljesen új jogszabályt alkotni, vagy elegendő csupán az 1969. évi Szjt.-t módosítani. A 19. szempont [3. pont *s)* alpont] ugyanis kimondta, hogy

---

60 Ficsor Mihály: Az iparjogvédelmi és a szerzői jogi szabályok átfogó felülvizsgálata. *Iparjogvédelmi Szemle* 1994/1., 7–10., https://library.hungaricana.hu/hu/view/SZTNH_IparjogvedelmiSzemle_1994/?pg=8&layout=s. Lásd különösen Bércesi Zoltán, Faludi Gábor és Gyertyánfy Péter cikkeit az 1990-es években, mint például Faludi Gábor: A szerzői jog átruházhatósága a magyar szerzői jogban. *Magyar Jog* 1995/3., 146–156.; Gyertyánfy Péter: A szerzői vagyoni jogok újraszabályozásáról. *Jogtudományi Közlöny* 1995/10., 451–466.

61 A szerzői és a szomszédos jogok érvényesítésére szolgáló intézményrendszer átalakításáról és a szerzői jogot érintő egyéb kérdésekről szóló 2009/1996. (I. 18.) Korm. határozat.

62 Az Európai Unióhoz történő csatlakozást előkészítő jogharmonizációs, illetve belső piaci integrációs programok módosításáról és egységes szerkezetbe foglalásáról szóló 2282/1996. (X. 25.) Korm. Határozat.

63 A szerzői jogi jogszabályaink átfogó felülvizsgálatáról 1100/1997. (IX. 30.) Korm. határozat.

64 Ugyan címében a szabadalmi törvényről szól, de teljes képet fest a szellemi tulajdoni kodifikációs harcokról Ficsor Mihály: Tízéves szabadalmi törvényünkről I. rész. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle* 2006/1., 21–40.

> „[a] kodifikáció során elsősorban arra kell törekedni, hogy a szerzői jogról szóló 1969. évi III. törvény átfogó módosítása készüljön el. Ha az előző pontokban megállapított szabályozási követelmények teljesítése azonban ekképpen nem lehetséges, új szerzői jogi törvény alkotására vonatkozó előterjesztést kell benyújtani."

Ha csak az előző részben bemutatott többrétegű szabályozás példáját továbbgondoljuk, és elképzeljük, hogyan nézett volna ki az 1969. évi Szjt., ha a rendeleti szintű jogszabályszövegeket törvényi szintre emelik, belátható, hogy a 'szövegromlás' mértéke már önmagában indokolttá tette volna új jogszabály elkészítését. Van az a szintű és mértékű novelláris módosítás, amikor már szétesik a törvény felépítése, még akkor is, ha elvben a jogszabály címsorai és szakaszai az ABC terjedelmi korlátai között lehetővé teszik a törvényszöveg szinte korlátlan bővítését.

A lényegi módosításai ellenére hasonló kontinuitást látunk az 1999. évi és az 1969. évi Szjt.-k között, mint amilyen az 1884. évi és az 1921. évi törvények között volt. És ez egyáltalán nem minősíti a jelenleg hatályos törvényünket.[65]

Ezt a részt Gyertyánfy 2019-ben, az Szjt. 20. évfordulójára írt tanulmányából vett idézettekkel zárnám, aki szerint

> „[a] kodifikációval olyan – nyilvánvalóan nem hibátlan – modern, de egyben értékőrző szerzői jogi szabályozás született, amely már 1999-ben az EU-tagállamok szintjén volt és a csatlakozáskor csak minimális kiegészítéseket tett szükségessé. [...] Az Szjt. kellően figyelembe veszi, hogy a szerzői jog olyan kulturális jogi szakágazat, amelynek nagy gazdasági jelentősége van. Az Szjt. elég erős híd ma is, hogy azon átdübörögjön a megnövekedett kulturális-gazdasági forgalom."[66]

---

65 Egyetértve ebben Sarkady és Grad-Gyenge megállapításával, miszerint „[m]eggyőződésünk ugyanis, hogy a magyar szerzői jog szabályozásában a jelenlegi szabályozási rezsim alapjait az 1969. évi III. törvény és különösen annak az 1994-es novelláris módosítása oly mértékben fektette le, hogy ezt a törvényt az egyes szerzői jogi jogintézmények kialakulása és fejlődése szempontjából mindenképpen szerves előzménynek kell tekintenünk." Sarkady Ildikó – Grad-Gyenge Anikó: *A média-értéklánc szerzői jogi vonatkozásai.* Budapest, Médiatudományi Intézet, 2012, 9.

66 Gyertyánfy (2. lj.) 464.

6. Kodifikáció mint történeti reflexió és önképalkotás

Amint azt megpróbáltuk szemléltetni, a magyar szerzői jogi törvények sosem *tabula rasa* jelleggel születtek. Minden új kodifikáció a korábbi javaslatok, viták, intézményi gyakorlatok és nemzetközi minták újraértelmezésére épült. A történeti elemzés jól mutatja, hogy már az 1884-es törvényt is több évtizedes előkészítő vita és számos – el nem fogadott – javaslat előzte meg, amelyek közül sok gondolat később is visszaköszönt a későbbi szabályozásokban.

Mind a négy vizsgált korszakban világosan látható, hogy a kodifikáció ideje és módja nem kizárólag a szakmai konszenzus vagy dogmatikai szükségszerűség, hanem a külső, politikai és intézményi környezet hatására alakult. Így például a szerzői jogi törvény első reformját és a Berni Egyezményhez való csatlakozást az 1921-es békeszerződés tette végül elkerülhetetlenné, a 21-es törvény reformját a szocialista jog és a tervgazdálkodás implementálása, az 1969. éviét pedig az EU-s jogharmonizáció és a piacgazdaságra való visszatérés – miközben jellemzően a szakmai konszenzus már évekkel korábban kialakult az adott törvények reformjáról.

Természetesen nem lehet csak úgy bármelyik korszakból átvenni valamilyen nekünk tetsző megoldást. Mai szemmel szinte elképzelhetetlen a két világháború közötti időszak bírósági, különösen a Királyi Kúria jogfejlesztő szerepe. Ennek köszönhető, hogy számos új műtípus vagy felhasználási mód mégis jogvédelmet nyert, jóllehet a törvényi szabályozás szűknek és elavultnak bizonyult. Bár az Európai Unió Bíróságának szerzői jogi ítéleteit olvasva az embernek néha *déjà vu* érzése van. És igen, a (szerzői) jogtörténész gyakran érzi azt, hogy olvasott már hasonló tényállásokat, hasonló szakmai vitákat és hasonló ítéleteket más korok éppen aktuális legfontosabb technikai vívmányairól és arról, hogy azok hogyan változtatják meg az emberek életét.

Az 1969-es Szjt. áttörést hozott a szerkezeti és fogalmi újratervezésben. A példálózó felsorolásokra való áttérés, a műtípussemleges általános rendelkezések és a kodifikációs koncepció újragondolása a magyar szerzői jog modernizációjának fordulópontját jelentette. Ugyanakkor ez sem volt teljes, hiszen a bifurkált szabályozási szerkezet (törvény + végrehajtási rendelet) a koherens kodifikáció ellen hatott, és végső soron alkotmányos aggályokat is felvetett, ami az 1990-es évek közepére sürgetővé tette egy új törvény megalkotását.

Egy jó törvény csak a hagyományos tudás és az adaptív újratervezés dialógusából születhet. A tanulmány történeti példái azt igazolják, hogy a sikeres kodifikációs fordulatok mindig akkor történtek meg, amikor az előkészítők képesek voltak kilépni a meglévő sémákból, de nem vesztették szem elől a jogrendszeri kontinuitás igényét. Az 1884-es – a maga 40 évnyi tervezésével –, az 1969-es és az 1999-es törvények mind egy ilyen 'kreatív egyensúlyi állapot' eredményei voltak.

E történeti példák alapján látható, hogy a kodifikáció nem csupán szabályozási tevékenység, hanem kollektív gondolkodásforma. Az írók, művészek és jogászok nem egyszerű végrehajtói voltak a jogalkotásnak, hanem kulturális közvetítők is, akik nemzetközi és európai joggyakorlatokat, elméleteket, dilemmákat tártak a magyar szakmai körök és a szélesebb közönség felé. Rendszeresen publikáltak, konferenciákat és szakmai ankétokat rendeztek – még a legzordabb években is. Olykor hosszú éveket vártak egy új törvényre, de közben nem hagyták abba az értelmezést, a szakmai kritikák megfogalmazását és jobbító javaslatok megfogalmazását. A magyar szerzői jog története részben ennek a kitartó és egymás felé tisztelet mutató szakmai párbeszédnek a története is.

A múlt tanulságai arra is emlékeztetnek, hogy egy jogintézmény nem attól 'elavult', hogy régi. Például a kiadói szerződés lényegi rendelkezései évszázadok óta változatlanok. A jó szabályozás nem attól modern, hogy új fogalmakat vezet be, hanem attól, hogy képes átlátható, adaptív és koherens maradni a technológiai és társadalmi változások közepette. A szerzői jog sajátos jellege – hosszú védelmi idő, nemzetközi kitettség, gazdasági jelentőség – eleve azt jelenti, hogy egy új törvény akár évtizedekre bebetonozhat normákat. Ezért nem közömbös, milyen struktúrát, nyelvet és alapelveket választ.

A kodifikáció sajátossága, hogy még ha egy technológiai újítás társadalmilag nagy figyelmet kap vagy gazdaságilag kiemelten fontos is, a szerzői jogi törvény módosítása gyakran csak egy-egy szó vagy félmondat hozzáadásával történik. Például a lemezkiadás alapjául szolgáló zeneművek mechanikai többszörözését a joggyakorlat eleinte beleértette a művek gépi többszörözésébe (1884. évi Szjt.), így nem volt szükség a törvény módosítására, de azért pontosították az 1921. évi Szjt.-ben („műnek átvitele mechanikai előadás céljára szolgáló készülékekre, állandó vagy cserélhető alkatrészeikre"). Ez a felhasználás az 1999. évi Szjt.-ben már letisztultan a többszörözési jogba tartozik, tehát a kodifikátor élt az újratervezés eszközével.

Gyakran elhangzik egy jogszabály minősítéseként, hogy túl sokszor módosult. Ugyan egy statisztikai adat nem mond sokat egy törvényszöveg minőségéről, de amíg az 1969. évi Szjt.-t 29 év alatt 14 alkalommal módosították, amelyből több csupán a minisztériumok elnevezését vagy Magyarország államformáját érintette, addig az 1999. évi Szjt.-t annak eddigi 25 éve alatt 49 alkalommal. Önmagában nem látunk kivetnivalót abban, ha egy jogszabály az általa szabályozni kívánt jogterület európai/nemzetközi jellege miatt folyamatos mozgásban van. Abban sem, ha a törvény utaló szabályai révén változik a többi jogi norma elnevezése vagy a minisztériumok elnevezése. Az viszont más kérdés, ha a változások nem szerzői jogi igények kiszolgálása érdekében történnek.[67]

Felmerül tehát a kérdés: módosult-e annyit a jelenleg 25 éves (1999. évi) Szjt., hogy az már veszélyezteti a szerkezetét és az átláthatóságát? Ha igen, eljött-e az idő egy újrakodifikálásra? A választ részben a hagyományos kodifikációs lépésekben lehet megtalálni: van-e kodifikációs impulzus, illetve azok áttekintése és mérlegelése utáne valóban szükséges-e a kodifikáció? A történeti mintázatok alapján a válasz nem pusztán szakmai vagy jogtechnikai, hanem inkább politikai és kulturális döntés lehet.

Végezetül egyetlen gyakorlati szempontot tárnék a szakmai közönség elé. A szerzői művek felhasználásának sajátossága, hogy a felhasználási szerződésekre mindig a szerződéskötéskor hatályban volt Szjt.-t kell alkalmazni.[68] A hosszú, 70 éves védelmi idő miatt nem zárható ki, hogy vannak olyan szerzői jogi jogviszonyok, amelyeket az 1969. évi, az 1921. évi, sőt akár az 1884. évi törvény szabályoz.[69] Ezért a jogérvényesítésbe egy új szerzői jogi törvénnyel csak egy újabb réteget vonnánk be, és az 1999. évi Szjt.-t ugyanúgy évtizedekig magunkkal cipelnénk.

---

67 Gyertyánfy Péter: Szerzői jogi jogalkotásunk mérlege, 2009–2016. *Jogtudományi Közlöny* 2017/7–8., 351–361.

68 1999. évi Szjt. 107. § (1) bekezdés: „E törvény 1999. szeptember 1-jén lép hatályba; rendelkezéseit a hatálybalépését követően megkötött felhasználási szerződésekre kell alkalmazni." 1969. évi Szjt. 56. § (1) bekezdés: „Ez a törvény az 1970. évi január hó 1. napján lép hatályba. Rendelkezéseit alkalmazni kell a hatálybalépésének időpontjában a korábbi jogszabályok szerint szerzői jogi védelem alatt álló művekre is. A törvény nem érinti a hatálybalépése előtt létrejött felhasználási szerződéseket."

69 Pl. a nemzeti filmvagyon vagy a nemzeti tervvagyon egyes elemei.